

ZULFIYA SHE'RLARIDA ALLYUZIYANING QO'LLANILISHI

Orolova Zuhra Ismatullayevna

Renessans ta'lim universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) yo'nalishi talabasi

Ilmiy rahbar: f.f.d. Ra'no Yusupova

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 23.07.2026

Revised: 26.07.2026

Accepted: 27.07.2026

KALIT SO'ZLAR:

*Zulfiya, allyuziya,
intertekstuallik, poetika,
badiiy tasvir, lirika,
milliy adabiyot,
she'riyat.*

Mazkur maqolada o'zbek xalq shoirasi Zulfiya she'riyatida allyuziyaning badiiy-estetik vazifasi tahlil qilinadi. Allyuziyaning nazariy asoslari yoritilib, uning she'rlardagi semantik va poetik imkoniyatlari ochib beriladi. Zulfiya she'rlarida tarixiy, milliy va adabiy ishoralarning qo'llanilishi, ularning g'oyaviy-badiiy vazifasi hamda lirik qahramon ruhiyatini ifodalashdagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, shoiraning ijodida allyuziyaning milliy adabiy an'analar bilan uzviy bog'liqligi asoslanadi.

Kirish

O'zbek she'riyati taraqqiyotida Zulfiya ijodi alohida o'rin tutadi. Uning she'rlarida nafaqat yuksak badiiy mahorat, balki milliy tafakkur, ma'naviy qadriyatlar va umuminsoniy g'oyalar chuqur ifoda etilgan. Shoiraning poetik nutqining ta'sirchanligini oshirish maqsadida turli badiiy vositalardan unumli foydalanadi. Ana shunday vositalardan biri — **allyuziya**dir.

Zamonaviy adabiyotshunoslikda allyuziya intertekstuallikning muhim ko'rinishlaridan biri sifatida baholanadi. U matnda boshqa bir matn, tarixiy voqea, mashhur shaxs yoki madaniy an'anaga bilvosita ishora qilish orqali yangi ma'no qatlamlarini yuzaga keltiradi. Zulfiya she'riyatida ham allyuziya shoiraning estetik dunyoqarashi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga munosabatini ochib berishda muhim poetik vosita vazifasini bajaradi.

Mazkur maqolaning maqsadi Zulfiya she'rlarida allyuziyaning qo'llanish xususiyatlarini, uning badiiy vazifasi hamda poetik ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

ALLYUZIYA

TUSHUNCHASINING

NAZARIY

ASOSLARI

Badiiy adabiyotda intertekstuallik hodisasi matnning mazmunini boyituvchi va uning semantik qatlamlarini kengaytiruvchi muhim poetik vositalardan biri hisoblanadi.

Intertekstuallikning asosiy ko‘rinishlaridan biri bo‘lgan allyuziya badiiy matnda boshqa bir matn, tarixiy voqea, afsona, diniy manba yoki mashhur shaxsga bilvosita ishora qilish orqali yangi ma’no hosil qiladi. Natijada asar mazmuni chuqurlashadi, o‘quvchi esa matnni kengroq madaniy va tarixiy kontekstda idrok etadi.

“Allyuziya” atamasi lotincha **allusio** so‘zidan olingan bo‘lib, “ishora”, “kinoya orqali eslatish” ma’nolarini anglatadi. Adabiyotshunoslikda u muallifning boshqa matn yoki madaniy hodisaga to‘g‘ridan to‘g‘ri emas, balki bilvosita murojaatini ifodalovchi badiiy usul sifatida talqin etiladi. Shu jihatdan allyuziya oddiy eslatmadan farq qiladi, chunki u o‘quvchidan ma’lum darajadagi adabiy va madaniy bilimni talab qiladi.

Jahon adabiyotida allyuziya qadimiy davrlardan boshlab keng qo‘llanib kelgan. Antik adabiyot namunalari, Sharq mumtoz she‘riyati va zamonaviy adabiyotda bu usul badiiy tafakkurning muhim tarkibiy qismiga aylangan. O‘zbek adabiyotida ham Alisher Navoiy, Bobur, Cho‘lpon, Abdulla Oripov, Erkin Vohidov kabi ijodkorlar asarlarida tarixiy, diniy va adabiy allyuziyalar keng uchraydi.

Zulfiya she‘riyati ham mazkur poetik an‘analarning uzviy davomidir. Shoira o‘z asarlarida tarixiy xotira, milliy qadriyatlar, ona timsoli, Vatan, tabiat va insoniy fazilatlarni yoritishda turli badiiy vositalardan foydalanadi. Shu jumladan, allyuziya uning she‘riy tafakkurini boyituvchi muhim poetik vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Bunday ishoralar she‘rning mazmunini chuqurlashtirib, o‘quvchini kengroq mushohadaga undaydi.

Zulfiya she‘rlaridagi allyuziyalar ko‘pincha milliy adabiy meros, xalq og‘zaki ijodi hamda umuminsoniy qadriyatlar bilan bog‘liq bo‘lib, ular shoironing individual uslubini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Mazkur poetik vosita orqali muallif o‘z fikrini ixcham, ammo mazmunan teran tarzda ifodalashga erishadi.

ZULFIYA SHE‘RIYATIDA ALLYUZIYANING BADIY VAZIFASI

Zulfiya she‘riyati o‘zbek adabiyotining yuksak badiiy namunalaridan biri bo‘lib, unda inson ruhiyati, Vatanga muhabbat, ona siymosi, tinchlik, sadoqat va ezgulik g‘oyalari yetakchi o‘rin egallaydi. Shoira ushbu g‘oyalarni yoritishda turli poetik vositalardan foydalanadi. Shular qatorida allyuziya ham asarlarning mazmunini boyituvchi va badiiy ta’sirchanligini kuchaytiruvchi muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi.

Zulfiya she‘rlarida uchraydigan allyuziyalar, avvalo, milliy madaniyat va tarixiy xotira bilan chambarchas bog‘liqdir. Shoira xalqning ma’naviy merosi, milliy qadriyatlari hamda adabiy an‘analariga murojaat qilish orqali she‘rning mazmun doirasini kengaytiradi. Bunday ishoralar o‘quvchiga faqat matnni emas, balki uning ortidagi tarixiy va madaniy qatlamlarni ham anglash imkonini beradi.

Shoironing lirik qahramoni ko‘pincha umuminsoniy qadriyatlar bilan bog‘liq holda tasvirlanadi. Shu sababli uning she‘rlarida uchraydigan ayrim obrazlar va ramzlar o‘quvchi ongida boshqa adabiy yoki madaniy manbalarni eslatadi. Bunday badiiy usul she‘rning emotsional ta’sirini kuchaytiradi hamda undagi g‘oyaning yanada teranroq anglanishiga xizmat qiladi.

Zulfiya ijodida tabiat obrazlari ham ko'pincha oddiy tasvir vazifasini emas, balki ramziy va assotsiativ ma'noni ifodalaydi. Bahor, quyosh, tong, gul va shamol kabi obrazlar yangilanish, umid, hayot davomiyligi hamda inson qalbidagi ezgu tuyg'ular bilan uyg'un holda talqin etiladi. Natijada bu obrazlar ayrim hollarda allyuziv mazmun kasb etib, she'rning poetik qatlamini boyitadi.

Shuningdek, shoironing Vatan va ona mavzusidagi she'rlarida milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabat ham bilvosita ishoralar orqali ifodalanadi. Bu esa uning she'riy uslubida badiiy fikrning ixcham, ammo mazmunan serqirra tarzda ifodalanishiga imkon yaratadi. Zulfiya she'riyatidagi allyuziyalarning muhim jihatlaridan biri shundaki, ular sun'iy ravishda emas, balki asarning umumiy g'oyasi va poetik tuzilmasi bilan tabiiy uyg'unlashadi. Shu bois shoironing she'rlari nafaqat estetik zavq uyg'otadi, balki o'quvchini tarixiy xotira, milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlar haqida chuqur mushohada yuritishga undaydi.

ZULFIYA SHE'RLARIDA ALLYUZIYANING BADIY XUSUSIYATLARI

Zulfiya she'riyati poetik jihatdan serqatlam bo'lib, unda badiiy obraz, ramz, metafora va allyuziya o'zaro uyg'unlikda namoyon bo'ladi. Shoira she'rlarining asosiy xususiyati shundaki, ular milliy tafakkur va umuminsoniy qadriyatlarni bir butun badiiy tizimga aylantira olgan. Shu sababli uning asarlarida qo'llangan allyuziyalar ham shunchaki badiiy bezak emas, balki asarning g'oyaviy mazmunini ochishga xizmat qiluvchi poetik vositadir. Zulfiya ijodida tarixiy va madaniy xotiraga murojaat qilish muhim o'rin egallaydi. Shoira ayrim obrazlar orqali o'zbek xalqining ma'naviy merosi, ajdodlar qadriyatlari va milliy an'analarini eslatadi. Bunday ishoralar matnning semantik imkoniyatini kengaytirib, o'quvchini faqat she'r mazmunini emas, balki uning ortidagi tarixiy va madaniy qatlamni ham anglashga undaydi.

Shoironing tabiat tasvirlari ham ko'pincha allyuziv mazmun kasb etadi. Bahor, tong, quyosh, gul kabi poetik obrazlar hayotning yangilanishi, ezgulikning tantanasi va inson qalbidagi umid timsoli sifatida talqin qilinadi. Bu obrazlar Sharq mumtoz adabiyoti va xalq og'zaki ijodida shakllangan badiiy an'analarni eslatishi bilan ham ahamiyatlidir. Zulfiya she'riyatida ayol obrazi ham alohida poetik talqinga ega. Shoira ayolni faqat oila timsoli sifatida emas, balki jamiyatning ma'naviy tayanchi, mehr-muhabbat va sadoqat ramzi sifatida tasvirlaydi. Mazkur obrazning talqinida xalq og'zaki ijodi va mumtoz adabiyot an'analarga xos badiiy ishoralar seziladi. Natijada lirik qahramonning ichki kechinmalari yanada ta'sirchan ifodalanadi.

Bundan tashqari, Zulfiya she'rlarida Vatan tushunchasi ham ramziy va allyuziv mazmunda yoritiladi. Shoira Vatan obrazini ona, tabiat va hayot manbai bilan uyg'un holda tasvirlab, milliy o'zlik va vatanparvarlik tuyg'ularini badiiy jihatdan kuchaytiradi. Bu esa asarning g'oyaviy-estetik qiymatini oshiradi.

Shunday qilib, Zulfiya she'riyatida allyuziya tarixiy xotirani tiklash, milliy qadriyatlarni ulug'lash, poetik obrazlarning mazmunini boyitish va o'quvchining estetik tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim badiiy vosita sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Zulfiya she'riyatida allyuziya muhim poetik vositalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Shoir ushbu usul orqali she'rlarning badiiy-estetik qimmatini oshirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ifodalash hamda tarixiy-madaniy xotirani jonlantirishga erishgan. Allyuziya she'riy matnda qo'shimcha ma'no qatlamlarini yuzaga keltirib, o'quvchini kengroq mushohada yuritishga undaydi. Zulfiya ijodida allyuziyalar ko'pincha milliy adabiy an'analar, xalq og'zaki ijodi, tarixiy xotira va ramziy obrazlar bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Bu esa shoiraning individual uslubini belgilovchi muhim poetik xususiyatlardan biri hisoblanadi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Zulfiya she'riyatida allyuziya nafaqat badiiy bezak vazifasini bajaradi, balki asarning g'oyaviy mazmunini chuqurlashtirish, lirik qahramonning ichki kechinmalarini ta'sirchan ifodalash hamda o'quvchi bilan estetik muloqotni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bois shoiraning she'riy merosini intertekstuallik va zamonaviy poetika nuqtayi nazaridan o'rganish o'zbek adabiyotshunosligining dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zulfiya. *Asarlar*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
2. Karimov N. *XX asr o'zbek adabiyoti tarixi*. – Toshkent: O'qituvchi.
3. Quronov D. *Adabiyotshunoslikka kirish*. – Toshkent.
4. Yo'ldoshev B. *Badiiy matn poetikasi*. – Toshkent.
5. Boboyev T. *Adabiyotshunoslik asoslari*. – Toshkent.
6. Lotman Yu. M. *Struktura xudojestvennogo teksta*. – Moskva.
7. Kristeva J. *Word, Dialogue and Novel*.
8. Genette G. *Palimpsests: Literature in the Second Degree*.